

NÁRODNÍ KONVENT

Vztahy EU a Turecka jako strategická výzva

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu
Národního konventu o EU konaného dne 10. února 2017

Doporučení vypracoval odborný garant kulatého stolu – think-tank Evropské hodnoty

Úvod do problematiky

Turecko je jedním z nejvýznamnějších sousedů Evropské unie. Je kandidátskou zemí od roku 1999 a oficiální přístupové rozhovory byly zahájeny v říjnu 2005. Panují však vážné pochybnosti, zda se Turecko od té doby s ohledem na svůj vnitropolitický vývoj a zahraničně politické aspirace k EU přiblížilo, nebo se od ní naopak vzdálilo. Zcela novou dynamiku vztahů přinesla migrační krize, která z Turecka učinila nepostradatelného partnera EU. Zásadním momentem pak byl neúspěšný pokus o puč v červenci 2016, který se stal záminkou pro ještě výraznější porušování principů demokratického právního státu, jmenovitě nezávislosti justice, svobody projevu, ochrany menšin a volné soutěže politických stran.

Turecký parlament schválil 20. ledna 2017 ústavní reformu, která má v Turecku zavést prezidentský systém s výraznými pravomocemi prezidenta i vůči parlamentu a justici. Pokud bude reforma přijata v referendu, které bylo vyhlášeno na 16. dubna, bude moci prezident Recep Tayyip Erdoğan naplno projevit svou autoritářskou politiku. V souvislosti s domácími diskuzemi o znovuzavedení trestu smrti a sblížením Ankary s Moskvou se stále hlasitěji ozývají pochybnosti o tom, zda by plné členství v EU mělo zůstat oficiálním a vážně míněným cílem vzájemných vztahů či zda by jiná forma partnerství lépe a důvěryhodněji vystihovala existující rozpory.

V listopadu 2016 Evropský parlament vyzval Radu EU k pozastavení přístupových rozhovorů s Tureckem, v prosinci předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker naznačil, že by pro země jako Turecko a Velká Británie mohla být vytvořena alternativa ke členství v podobě „odlišného orbitu“, a rakouský ministr zahraničí Sebastian Kurz opakovaně vyzval k zastavení rozhovorů o plném členství. Česká republika byla tradičním zastáncem pokračování přístupových rozhovorů s Tureckem.

Rámec diskuze kulatého stolu

Otázky pro účastníky diskuze u kulatého stolu se soustředily na to, zda by se v kontextu současného vývoje tohoto mnohohrstevného vztahu mezi EU a Tureckem měla pozice české vlády nějak změnit:

1. **Jaké zájmy jsou pro Českou republiku klíčové ve vztahu k Turecké republice?**
2. **Jaká podoba dlouhodobých vztahů Evropské unie s Tureckem nejlépe odpovídá českým zájmům v kontextu současného vývoje?** Existují důvody pro významnou změnu současného nastavení vztahů mezi EU a Tureckem? Pokud ano, jaké jsou alternativy tohoto nastavení?
3. **Jaké kroky turecké vlády by byly/měly být z pohledu České republiky impulzem k zásadnímu přehodnocení současné podoby vztahů EU s Tureckem?**

Moderování diskuse se ujal analytik think-tanku Evropské hodnoty Jan Stehlík a úvodní slovo pronesl státní tajemník pro evropské záležitosti Tomáš Prouza. Radko Hokovský, ředitel think-tanku Evropské hodnoty, prezentoval podkladový dokument. Stanovisko resortu Ministerstva

zahraničních věcí ČR přednesl ředitel Odboru politického plánování David Král. Druhé stanovisko představila Lucia Najšlová z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

Ve svém úvodním slově vyzdvihl **Tomáš Prouza** aktuálnost a důležitost tématu vztahů s Tureckem. Připomenul stále se vracějící otázku ve veřejné diskuzi, zda Turecko patří do Evropy, respektive do EU. Když se státní tajemník obrátil k aktuálnímu dění v Turecku, zmínil skutečnost, že během čistek došlo k personálnímu vyprázdnění odboru pro evropské záležitosti turecké vlády. Zdůraznil důležitost členství Turecka v NATO, které sdílí s většinou států EU. Jako vhodnou příležitost budovat vzájemné vztahy vidí chystanou modernizaci celní unie. Státní tajemník byl naopak skeptický v otázce liberalizace vízové politiky, především protože Turecko řadu podmínek není schopno plnit, ani kdyby o to mělo upřímný zájem.

Radko Hokovský shrnul zásadní zájmy ČR do dvou dimenzí: obchodní vztahy a spolupráce v oblastech obrany a bezpečnosti, včetně regulace migrace. V současné situaci Turecko de facto neplní politickou část kodaňských kritérií. Dle jeho názoru je chybné vázat vztahy EU a Turecka jen k přístupovým rozhovorům, jelikož ČR a EU by měly být připraveny pokračovat v partnerských vztazích i v případě, že přístupový proces selže. Za red lines označil znovuzavedení trestu smrti, plánovanou změnu ústavy a případnou zásadní reorientaci turecké zahraniční politiky. Ignorování případného překročení těchto limitů by vedlo k zásadní ztrátě důvěry mezi vlastními občany vůči EU. Alternativní reakce, nad kterými by bylo vhodné se dle Hokovského zamyslet, mohou zahrnovat pozastavení přístupových rozhovorů, jejich úplné ukončení, anebo pouze jejich transformaci na proces směřující k ekonomickému a zahraničně politickému partnerství bez vnitropolitických a přísných institucionálních kritérií.

David Král konstatoval, že největším zájmem ČR je udržení Turecka na západní trajektorii, jež zastřešuje ostatní zájmy ČR. Zdůraznil, že Turecko leží na průsečíku tří geopolitických regionů (Balkán, Černomořský region a Blízký východ), které jsou zásadní pro ČR. Vyzdvihnul především klíčovou roli v dění v Sýrii. Dále připomenul, že Turecko je instrumentální součástí globální koalice proti tzv. Islámskému státu a globálního protiteroristického fóra. Ředitel Král zmínil i zásadní roli Turecka jako energetické tranzitní země, což je rozměr vztahů, který se v samotné diskusi už více neobjevil. Za nejvhodnější rámec vztahů označil přístupové rozhovory s perspektivou plného členství. Otevření některých přístupových kapitol by mohlo poskytnout impulz pro jistou revitalizaci přístupového procesu, jakkoliv je to v dnešní situaci jen těžko představitelné.

Lucia Najšlová v první řadě vnímá za zásadní, že vzájemné vztahy jsou poznamenány nedůvěrou, která platí pro obě strany. Turecké směřování do Evropy je podle Najšlové dlouhodobý proces, který je starší než samotná EU. Ze strany EU došlo k řadě kroků, které podkopaly důvěru Turecka v upřímnost přístupových rozhovorů. Již rok po otevření přístupových rozhovorů došlo k částečnému zmrazení tohoto procesu. Najšlová zdůraznila, že podstatnou součástí překážek v přístupovém procesu je kyperský konflikt a přetrvávající rozdělení země. Za další příčinu nedůvěryhodnosti EU uvedla neustálé zpochybňování možnosti tureckého členství i kvůli kulturním a náboženským důvodům. EU tak údajně ztratila své postavení vzoru, či modelu.

Najšlová odmítá možnost alternativní podoby vztahů Turecka a EU a přístupové rozhovory vnímá jako ideální platformu. Závěrem zdůraznila nutnost podpory lidských práv nejen deklaracemi, ale i činy, jinak EU bude dále narušovat svou důvěryhodnost.

V následné diskusi své příspěvky prezentovala řada účastníků: poslanec Evropského parlamentu **Jaromír Kohlíček**, poslanec Evropského parlamentu **Pavel Svoboda**, poslankyně Evropského parlamentu **Michaela Šojdrová**, předseda zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR **Karel Schwarzenberg**, senátor Parlamentu ČR **Tomáš Grulich**, bývalý náčelník generálního štábu AČR **Jiří Šedivý**, vedoucí oddělení pro evropské záležitosti Svazu průmyslu a dopravy **Vladimíra Drbalová**, ředitel Institut pro evropskou politiku EUROPEUM **Vladimír Bartovic**, **Irah Kučerová** z Institutu politologických studií FSV UK, ředitelka odboru obchodní politiky Ministerstva průmyslu a obchodu ČR **Lucie Vondráčková** a výzkumný pracovník Ústavu mezinárodních vztahů **Jan Kovář**.

Mezi účastníky panovala shoda na tom, že **Turecko je pro ČR významným partnerem** v bezpečnostní a ekonomické oblasti, a proto je v zájmu ČR, aby dále pokračovalo západní směřování země. Z tohoto důvodu českým zájmům nejlépe odpovídá taková podoba vztahů mezi EU a Tureckem, která posílí proevropskou orientaci turecké vlády v oblasti hospodářství, energetiky, migrační spolupráce, zahraniční politiky, bezpečnosti a obrany, jakož i s ohledem na vnitropolitické liberálně demokratické zřízení země. V uplynulých letech a zejména po neúspěšném pokusu o převrat v červenci 2016 však pozorujeme vývoj zejména politického režimu, ale i zahraničně-politických kroků, které se od ideální podoby z hlediska ČR a EU značně odchyľuje.

V rámci diskuze převládalo hodnocení, že s ohledem na aktuální vnitropolitický vývoj dnešní režim v Turecku **nemůže být považován za liberální demokracii** a země tudíž de facto nespĺňuje politickou část kodaňských kritérií („*institucionální stabilita, která zaručuje demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochranu menšin*“). Část diskutujících nedostatků v demokratickém zřízení Turecka považuje za dlouhodobější a hlubší problém, kvůli kterému je naplnění kodaňských kritérií, a tudíž i plné členství Turecka v EU, v dohledné době prakticky nepředstavitelné. Přesto se stávající hlavní rámec vztahů mezi EU a Tureckem, který tvoří od roku 2005 přístupové rozhovory (s otevřeným koncem), stále jeví jako nejvhodnější základ pro zajištění ekonomických a bezpečnostních zájmů ČR ve vztahu k Turecku.

Účastníci se **neshodli na žádné alternativě k přístupovému procesu**, která by se zdála být podobně výhodná a politicky přijatelná jak pro členské státy EU, tak i pro Turecko, které zatím jakékoliv alternativy odmítalo zvažovat. Navzdory tomu se účastníci shodli, že existuje několik možných kroků turecké vlády, které by měly vést k zásadnímu přehodnocení, pozastavení či úplnému ukončení přístupových rozhovorů. V první řadě je to znovuzavedení trestu smrti, zadruhé se jedná o přijetí navrhované změny ústavy a zatřetí trvalejší zahraničněpolitický odklon, který se váže především na rusko-turecké sblížení. Zde panovala shoda, že partnerství s Ruskem není strategického rázu a není životaschopnou alternativou k aliančním vztahům s euroatlantickým prostorem. Přesto bylo vyjádřeno znepokojení nad společnými rusko-tureckými operacemi, protože jejich míra značně přesahuje pouhou koordinaci, která panuje v rámci Spojenými státy vedené koalici proti ISIS a existují pochybnosti o tom, zda si Turecko a Rusko nevyměňují i utajované informace.

Mezi **další intenzivně diskutovaná témata** patřila otázka Kypru, chystaná modernizace celní unie a migrační dohoda EU-Turecko z března roku 2016 a s ní související otázka bezvízového styku.

Účastníci jednání se dotkli i původu **kyperské otázky** ve vzájemných vztazích, ale tato diskuse pouze poukázala na historický a komplikovaný charakter tohoto problému. Přesto je možné prohlásit, že přijetí Kypru za člena EU, aniž by došlo k vyřešení sporu rozděleného ostrova, představuje stále přetrvávající překážky. Přesto někteří řečníci vyjádřili názor, že jednání mezi řeckými a tureckými Kypřany v roce 2016 nabízí možný optimistický výhled a potenciální východisko z této zamrzlé situace.

Zřídka se objevil v diskusi názor, že jednání o **bezvízovém styku** představují možný potenciál pro budování vzájemných vztahů. To bohužel není zcela možné, protože jak zaznělo během debaty, podmínky odsouhlasené oběma stranami jsou jasně dané a turecká vláda posledních pět podmínek nechce anebo nemůže plnit. Tato možnost tedy nepředstavuje příliš prostoru pro další jednání.

Řada řečníků naopak vnímá perspektivu v modernizaci **celní dohody**, k jejímuž projednávání dojde v brzké době. Rozšíření celní unie je ekonomicky žádoucí pro obě strany, což bylo během jednání reflektováno, byť se diskutující shodli, že turecká ekonomika se potýká s problémy. Bylo poukázáno na řadu omezení stávající dohody. V první řadě se jedná o omezený rozsah, značné množství ochranných nástrojů limitující vzájemný obchod, nebo nejasný mechanismus řešení vzájemných sporů. Otevírá se tak řada otázek k jednání, jako například energetická bezpečnost, soutěžení ve veřejných zakázkách, investice, ale také boj s korupcí. Zazněl ale i zásadní skeptický pohled na prohloubení celní unie. Především skutečnost, že celní unie pro Turecko nese i negativa, tedy omezení samostatně jednat o obchodu se třetími zeměmi a přístupu na třetí trhy. A taktéž že vnitřní trh s sebou nese nejen volný pohyb zboží, ale i osob, což se vrací k debatě o problematice bezvízového styku.

Navrhovaná doporučení

Závěry diskuze kulatého stolu Národního konventu lze shrnout do následujících doporučení.

Doporučení Národního konventu o EU:

- 1. Neusilovat o změnu hlavního rámce vztahů mezi EU a Tureckem**, dokud turecká vláda nepodnikne kroky neslučitelné s pokračováním přístupových rozhovorů, i přestože Turecko dnes již de facto nespĺňuje kodaňská kritéria.
- 2. Pozorně a pečlivě monitorovat vnitropolitický vývoj v Turecku** zejména v souvislosti s:
  - i. porušováním principů demokratického právního státu, jmenovitě nezávislosti justice, svobody projevu, ochranu menšin a volné soutěže politických stran,
  - ii. zahraničně-politickou orientací a taktickými kroky s ohledem na pozice přijaté v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a NATO.
- 3. Připravit odstupňované možnosti reakce** na případné kroky turecké vlády, které byly identifikovány jako neslučitelné s pokračováním vyjednávání o členství v EU, jako je znovuoobnovení trestu smrti, přijetí navrhované změny ústavy či zásadní zahraničněpolitický obrat.
- 4. V případě, že turecká vláda uskuteční kroky neslučitelné s pokračováním přístupových rozhovorů, měla by ČR podporovat zachování partnerských vztahů s Tureckem v oblastech, na kterých panuje shoda**, a zabránit tak paralýze spolupráce v oblasti obchodu a bezpečnosti.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.eu a na Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU).